

Rezultati istraživanja groblja latenske kulture Zvonimirovo-Veliko polje 2009.

Results of the Excavations of the La Tène Culture Cemetery at Zvonimirovo-Veliko polje in 2009

Marko Dizdar

Primljeno/Received: 08.03.2010.
Prihvaćeno/Accepted: 20.04.2010.

Zaštitna istraživanja na groblju latenske kulture Zvonimirovo-Veliko polje posljednjih nekoliko godina provode se na sjevernom dijelu uzvisine, gdje je zabilježena velika koncentracija grobova. U istraživanjima 2009. godine pronađeno je još osam paljevinskih grobova koji se na osnovi brojnih priloga naoružanja te predmeta ženske i muške nošnje mogu datirati u Mokronog IIb stupanj. Kod pojedinih dublje ukopanih grobova u slojeve ilovače dokumentirane su promjene u boji i vrstama zapuna kao i na dnu grobnih raka koje ukazuju na postojanje drvene grobne arhitekture. Brojem nalaza izdvaja se bogato opremljen grob ratnika LT 75, s priložima položenim na dvije razine. Na vrh drvenog sanduka položeni su naoružanje i toaletni pribor, dok su na njegovo dno položeni spaljeni ostaci pokojnika s predmetima nošnje i popudbinom. Dio grobova uništen je intenzivnom obradom zemljišta, što ukazuje na daljnju potrebu istraživanja vrha uzvisine, posebno njezinog južnog dijela na kojem je zabilježen velik broj grobova, od kojih se pojedini izdvajaju brojnim priložima naoružanja i predmeta nošnje.

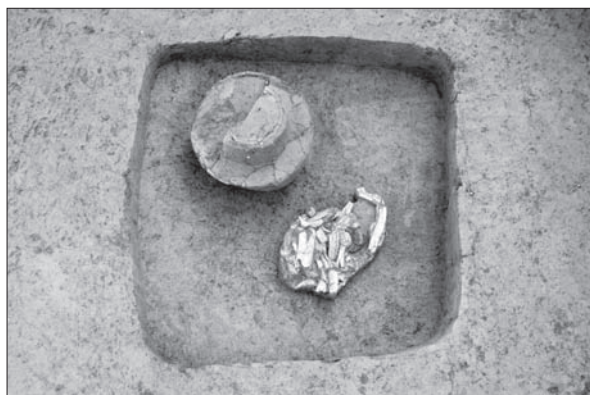
Ključne riječi: Zvonimirovo, groblje, mokronoška skupina, Podravina, Mokronog IIb, naoružanje, nošnja, nakit, drvena grobna arhitektura

Key words: Zvonimirovo, cemetery, Mokronog group, Podravina, Mokronog IIb, weapons, attire, jewellery, wooden grave architecture

Sl. 1 Sonda 3 prije iskopavanja (snimio: M. Dizdar).

Fig. 1 Trial-trench 3 before excavations (photo: M. Dizdar).

Sl. 2 Grob LT 75 – donji dio groba sa spaljenim ostacima pokojnika i loncem (snimio: M. Dizdar).

Fig. 2 Grave LT 75 – bottom part of the grave with incinerated remains of a deceased and a pot (photo: M. Dizdar).

Zaštitna iskopavanja u Zvonimirovu nastavljena su i tijekom 2009. godine. Radi se o dosad jedino sustavno istraživanom groblju latenske kulture u sjevernoj Hrvatskoj, koje s brojnim prikupljenim nalazima, ali i spoznajama omogućava ispitivanje niza procesa koji su se tijekom mlađega željeznog doba odvijali na južnopanonskom i jugoistočnoalpskom prostoru. Groblje je smješteno na izduženoj, blagoj uzvisini orijentacije sjeverozapad – jugoistok koja dopire do ruba nekadašnje povišene dravske terase. U dosadašnjim je istraživanjima dokumentirano kako se groblje latenske kulture rasprostire po cijeloj površini uzvisine u dužini većoj od stotinjak metara, dok su ranosrednjovjekovni bjelobrdske grobovi ograničeni na njezin središnji, najviši dio koji je istražen tijekom prve faze istraživanja 1993. – 1995. godine.

Istraživanja koja su provedena 2009. godine obuhvatila su sjeverni dio uzvisine na kojem su iskopavanja započela još 2006. godine i u kojima je tijekom tri sezone otkriven veći broj grobova s priložima naoružanja, zatim s predmetima muške i ženske nošnje i nakita te keramičkim posudama (Dizdar 2007; 2008; 2009).¹ U iskopavanjima su istražene: sonda 1 dimenzija 5,00 x 2,70 m; sonda 2 dimenzija 8,00 x 2,80 m; sonda 3 dimenzija 30,00 x 2,70 m (sl. 1), odnosno istražena je površina od 117 m² ili ukupno 2503 m² nalazišta. Prosječna dubina iskopa iznosila je oko 1,00 m sa stratigrafijom koja, kao i prijašnjih godina, isključivo odgovara različitim geološkim slojevima pijeska i ilovače. U sloju humusa pronađeni su ulomci željeznih i brončanih predmeta ili latenske keramike te spaljenih kostiju što ukazuju na postojanje većeg broja grobova latenske kulture na tome dijelu nalazišta. No dio njih uništen je tijekom intenzivne obrade zemljišta, posebno oni grobovi koji su bili položeni na vrhu uzvisine.

U iskopavanjima 2009. godine otkriveno je osam grobova (LT 75 – LT 82) sa spaljenim ostacima pokojnika položenim na dno raka pravokutnog oblika i zaobljenih uglova, koji se na osnovi karakterističnih priloga pripisuju mokronošskoj skupini. Polovina istraženih grobova očuvala se samo u svome donjem dijelu (LT 76, LT 77, LT 78, LT 80, LT 81), o čemu svjedoče nalazi keramičkih posuda, čiji se ulomci mogu pronaći u sloju humusa i nekoliko metara od položaja groba. U dva groba (LT 75, LT 82), koji su ukopani u sloj svijetlosmeđe ilovače na istočnoj padini uzvisine, u zapunama i na dnu raka zabilježeni su tragovi koji ukazuju na polaganje spaljenih ostataka i priloga u drveni sanduk, koji je potom položen na dno pravokutne grobne rake. S obzirom na kompaktnost hrpice spaljenih kostiju čini

Sl. 3 Grob LT 77 – pršljen (snimio: M. Dizdar).

Fig. 3 Grave LT 77 – whorl (photo: M. Dizdar).

se kako su one s manjim priložima bile umotane u materijal organskog porijekla (tkanina ili koža). Kao popudbina u grobove su položene keramičke posude te hrana od koje se pronalaze životinjske kosti (svinja, perad). Izniman je nalaz ratničkog groba LT 75, u čijem se donjem dijelu, kao položene u drveni sanduk, nalaze spaljene kosti pokojnika s priložima nošnje i keramičkom posudom (sl. 2), dok su u gornjem dijelu groba, vjerojatno položeni na vrh sanduka, bili prilozi naoružanja (mač u koricama, koplje, umbo) i toaletni predmeti (škare, britva).

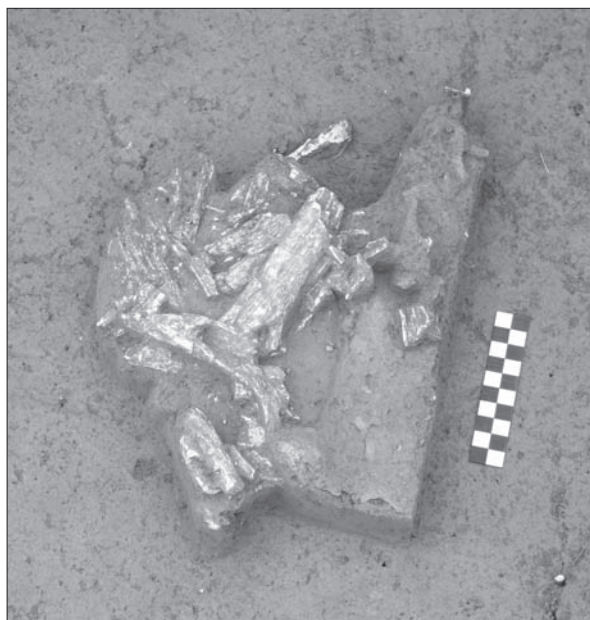
U grobovima muškaraca, osim naoružanja i toaletnih predmeta, pronađeni su i dijelovi nošnje (pojasne garniture, fibule). Od naoružanja izdvajaju se nalazi savijenog mača u koricama iz groba LT 75 te ostaci korica iz uništenih grobova LT 80 i LT 81 (sl. 5), koje pripadaju grupi 6 (Lejars 1994). Od obrambenog naoružanja izdvaja se nalaz umba tipa V iz groba LT 75 s trakastim krilima na kojima se nalaze veće zakovice okrugle i ravne glavice (Rapin 1988). Karakterističan prilog predstavljaju i toaletni predmeti koji se nalaze u grobovima s naoružanjem, ali

Sl. 4 Grob LT 79 (snimio: M. Dizdar).

Fig. 4 Grave LT 79 (photo: M. Dizdar).

¹ Istraživanja su provedena u razdoblju od 11. do 16. svibnja 2009. Geodetsku izmjeru tijekom iskopavanja obavio je geodet Vilim Mišak iz Virovitice. Poslove ručnog iskopa obavljala su 4 radnika iz Zvonimirova, Gačista i Pčelica. Financijska sredstva osiguralo je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta znanstvenim projektom „Razvoj i mobilnost protopovijesnih zajednica naseljenih na tlu kontinentalne Hrvatske”: 197-1970685-0711.

Sl. 5 Grob LT 81 (snimio: M. Dizdar).

Fig. 5 Grave LT 81 (photo: M. Dizdar).

su poznati i u onim grobovima koji nisu istaknuti kao ratnički (npr. grob LT 82). Kao dio muške nošnje u grobovima se nalaze i pojase garniture sastavljene od prstenastih kopči (Bataille 2001) te različitog broja obruča kao i željezne fibule srednjolatske sheme.

U grobovima žena u najvećem se broju nalaze predmeti nošnje kao što su željezni pojasi koji su sastavljeni od pletenih članaka, uz koje se pojavljuju i štipčaste kopče tipa Brežice, koje se smatraju prepoznatljivim dijelom ženske srednjolatske nošnje mokronoške skupine (Guštin 2003). Dijelovima nošnje pripadaju i nalazi brončanih te željeznih fibula, čije kombinacije predstavljaju groblje u Zvonimirovu kao jedno od najistaknutijih nalazišta latenske kulture u južnoj Panoniji. Od nakita su najčešće pronađeni rastaljeni ulomci staklenih narukvica od prozirnog stakla s tragovima žute folije. Karakterističan prilog u ženskom grobu LT 77 predstavlja i pršljen bikoničnog oblika (sl. 3). Iznimno dobro očuvan je grob LT 79 (sl. 4) u kojem je iznad spaljenih kostiju pronađen manji brončani predmet okruglog oblika koji bi mogao biti prilog novca, što dosad nije zabilježeno na grobljima latenske kulture u sjevernoj Hrvatskoj (Polenz 1982).

U grobove oba spola, kako je već istaknuto, pridodana je i popudbina u hrani i piću koja je bila položena u keramičke posude od kojih se kvalitetom izrade i brojnošću izdvajaju različito oblikovani lonci koji su izrađeni na lončarskom kolu, posebno oni bikoničnog tijela sa stepeničasto raščlanjenim ramenom (Dizdar 2007a) te zdjele S-profilacije. Lonac iz groba LT 80 bogato je ukrašen koncentričnim kružnicama koje su povezane girlandama, izvedenim nizovima sitnih otisaka (Majnarić-Pandžić 2001).

Dosadašnja saznanja o kulturološkoj i kronološkoj slici groblja latenske kulture u Zvonimirovu potvrđuju i tipološko-kronološke analize priloga pronađenih u grobovima 2009. godine. Grobovi se mogu datirati u Mokronog IIb stupanj (Božić 1999), odnosno u kraj 3. i prvu polovinu 2. st. pr. Kr.

Rezultati istraživanja 2009. godine potvrdili su iznimno značenje nalazišta u Zvonimirovu, čije bi istraživanje trebalo i ubuduće nastaviti, posebno u južno položenim redovima voćnjaka koji dosad nisu bili istraživani. Radi se o dijelu uzvisine koji je najoštećeniji prijašnjom obradom zemljišta, što pokazuje i veći broj grobova iz istraživanja 1998. – 1999. godine, koji

se nalaze odmah ispod sloja humusa, od kojih je dio djelomice ili u potpunosti oštećen. Zbog toga je cilj budućih istraživanja spasiti slične grobne cjeline kako bi se prikupila nova saznanja o južnom dijelu groblja, na kojem su pronađeni neki od dosad najznačajnijih nalaza.

Literatura

- Bataille, G. 2001, Les agrafes de ceinturon du sanctuaire de la Villeneuve-au-Chatelot (Aube), *Archäologisches Korrespondenzblatt*, 31/3, 443–460.
- Božić, D. 1999, Die Erforschung der Latènezeit in Slowenien seit Jahre 1964., *Arheološki Vestnik*, Vol. 50, 189–213.
- Dizdar, M. 2007, Rezultati istraživanja groblja na Velikom polju u Zvonimirovu 2006. godine, *Annales Instituti Archaeologici*, III, 34–37.
- Dizdar, M. 2007a, Bikonični lonci sa stepeničasto raščlanjenim ramenom s groblja Zvonimirovo-Veliko polje, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, Vol. 24, 121–144.
- Dizdar, M. 2008, Rezultati istraživanja groblja na Velikom polju u Zvonimirovu 2007., *Annales Instituti Archaeologici*, IV, 44–45.
- Dizdar, M. 2009, Rezultati istraživanja groblja latenske kulture Zvonimirovo-Veliko polje u 2008. g., *Annales Instituti Archaeologici*, V, 51–53.
- Guštin, M. 2003, Prilog poznavanju ženske nošnje kod Tauriska, Uz djevojački pokop iz groba Lt 12 u Zvonimirovu kod Suhopolja, *Opuscula Archaeologica*, Vol. 27, Zagreb, 321–330.
- Lejars T. 1994, *Gurnay III, Les fourreaux d'épée, Le sanctuaire de Gournay-sur-Aronde et l'armement des Celtes de La Tène moyenne*, Paris.
- Majnarić-Pandžić, N. 2001, Grob ratnika Lt 12 iz srednjolatskog groblja u Zvonimirovu kod Suhopolja u Virovitičko-podravskoj županiji, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, Vol. 18, 83–101.
- Polenz, H. 1982, Münzen in latènezeitlichen Gräbern Mitteleuropas aus der Zeit zwischen 300 und 50 vor Christi Geburt, *Bayerische Vorgeschichtsblätter*, Vol. 47, 72–222.
- Rapin, A. 1988, Boucliers et lances, in: *Gournay II*, Brunaux J.-L.-Rapin A., (eds), Paris, 7–142.

Summary

Rescue archaeological excavations of the La Tène Culture at Zvonimirovo-Veliko Polje cemetery continued in 2009 in the northern part of the elevation, where eight incineration graves (LT 75 – LT 82) were found. In some graves, sunk more deeply into the layers of clay, changes in colour and sorts of fills were documented. The same is the case also at the bottom of grave pits suggesting the existence of wooden grave architecture. The number of finds of a richly equipped warrior grave LT 75 stands out, with grave goods on two levels. On the top of the wooden casket weapons (a sword in a sheath, a spear, a shield boss) and toilet accessories (scissors, razor) were laid, while on its bottom the incinerated remains of the deceased person with attire accessories and provisions for the last journey were found. In women's graves attire accessories (belts, fibulae) and jewellery (incinerated glass armlets) were found. Part of the provisions for the last journey are also grave goods in the form of ceramic vessels produced on a potter's wheel, among which pots with a biconical body and a staired shoulder, and S-profiled bowls stand out. In woman's grave LT 77 a biconical whorl (Fig. 3) was found. Extraordinarily well preserved is the woman's grave LT 79 (Fig. 4) in which, on top of incinerated bones, a smaller, round bronze artefact was found, which might be a coin, and this is the first such occurrence in La Tène culture cemeteries in northern Croatia. The excavated graves can be dated in Mokronog IIb stage, i.e. the end of the 3rd and the first half of the 2nd centuries BC, which corresponds to the facts known so far about burial rites in this part of the cemetery. Half of the graves were partly destroyed by intensive soil cultivation, which points to the need of further excavations on the top of the elevation, particularly its southern part, where a large number of graves were documented, some of which stand out with numerous grave goods – weapons and attire accessories.

The excavations were made possible thanks to the financial support granted by the Ministry of Science, Education and Sports within the Research Project "The Development and Mobility of Protohistoric Communities Dwelling in the Territory of Continental Croatia", 197-1970685-0711.

1. Sotin - Jaroši
2. Slavonski Brod - Galovo
3. Crkvari - crkva sv. Lovre
4. Slatina - Bobovište
5. Slatina - Turbina
6. Zvonimirovo - Veliko polje
7. Suhopolje - Kliškovac
8. Dolina - Glavičice; Dolina - Draganje
9. Torčec - Cirkvišće
10. Pakleni otoci - Soline
11. Ivanec - crkva sv. Ivana Krstitelja
12. Lopar - Podšilo
13. Crikvenica - Igralište